

CONTRIBUȚII LA ISTORIA MUZEOGRAFIEI ETNOGRAFICE ARGEȘENE

RADU OPREA

În linii mari, în evoluția muzeelor românești din secolul XX putem observa trei etape, relativ distincte:

– **O primă etapă (1900-1918)** care face „tranziția“ de la muzeul din secolul trecut, instituție cu caracter destul de efemer, despre care se poate spune că a rămas mai mult la stadiul de program (statut), în timp ce colecțiile sale au un profil relativ eterogen, nesistematic – probabil și ca un reflex al lipsei de precizie și claritate în definirea obiectivelor sale, a termenilor din cercetarea teoretică în general – iar activitatea expozițională, destul de fluctuantă și ea, este mai mult presupusă și programatică decât realizată în mod concret.

Pe de altă parte, abia în ultimul sfert al veacului trecut noua optică asupra obiectului de muzeu și de valoare muzeală a acceptat creația populară ca făcând parte din patrimoniul valorilor spirituale, și aceasta numai ca urmare a promovării ei în marile expoziții de pe plan intern și internațional. Abia în această „etapă de tranziție“ încep să se contureze termenii de obiect și de muzeu „etnografic“.

– **Cea de-a doua etapă (perioada interbelică)** este deschisă de marele moment istoric al înfăptuirii unității naționale și va da cu adevărat un impuls în apariția și consolidarea unor muzee etnografice ca instituții de sine stătătoare, în delimitarea și sistematizarea unor colecții sau chiar „secții etnografice“ (definite ca atare) și în apariția primelor muzee etnografice cu expunere „în aer liber“.

Aceasta este și perioada în care începe să se contureze mai clar importanța unor activități vitale pentru muzeu: evidența, conservarea și restaurarea patrimoniului existent, salvarea unor piese ce constituie patrimoniul virtual, toate având ca suport cercetarea științifică.

– **Cea de-a treia etapă** este reprezentată de ultimii 50 de ani. Este perioada în care asistăm, nu numai la noi, ci în toată lumea, la o adevărată revoluție a „muzeelor regionale“ și a „muzeelor tematice“, urmărind anumite domenii ale culturii, tehnicii, științei sau artei. Sublinierea particularităților

locale se impune azi pretutindeni în lume, ca o contrapondere a uniformizării pe care o aduce industrializarea. Astfel, prin muzee (în mod deosebit prin cele etnografice) sunt cunoscute și păstrate tradițiile proprii unei anumite zone, provincii sau țări. În același timp, se poate pune mai bine în lumină contribuția unei anumite regiuni la dezvoltarea generală a unei țări sau a lumii întregi. În multe cazuri, mai ales când este vorba de muzeele etnografice, acestea sunt singurele instituții care păstrează materialele originale ale unei anumite zone geografice și istorice, contribuind astfel enorm la înțelegerea și evoluția generală a unui popor, a unei țări¹.

Dar pentru a ajunge la acest stadiu, muzeul a trebuit să-și dezvolte aproape la maximum toate funcțiile sale ca instituție pusă în serviciul societății.

Reîntorcându-ne însă la începutul celei de-a doua etape (perioada interbelică) și în zona ce face obiectul cercetării de față, vom constata că se continuă inițiativa unor asociații culturale de a-și înscrie ca obiective în statutele lor: înființarea de muzee locale, păstrarea portului tradițional, a datinilor și obiceiurilor strămoșești. Astfel, la 28 octombrie 1928, un număr de 38 de membrii fondatori hotărâsc înființarea în orașul Pitești a unui Ateneu Popular cu numele „Gh. Ionescu - Gion“, având sediul în localul Școlii primare de băieți nr. 1 din acest oraș.

În statutul Ateneului, printre alte obiective precizate la articolul 2 al acestui document, se menționează și înființarea unui **muzeu regional**².

Nu știm exact data când a fost înființat muzeul, dar știm că în perioada 1936-1938 „Enciclopedia României“ amintește de **Muzeul Ateneului Popular „Ionescu-Gion“** din Pitești³, iar din anul 1946 (mai 2) se păstrează un document prin care președinta Căminului Cultural „Ionescu-Gion“ aduce la cunoștință primarului din Pitești că „În timpul bombardamentelor aeriene din 1944, Biblioteca publică și Muzeul Etnografic, instalate în clădirea Școlii nr. 1 băieți au suferit avarii prin spargerea geamurilor de la toate ferestrele localului“ și solicită mijloace materiale pentru reparații⁴.

Se pare că muzeul, deși numit „etnografic“, avea colecții mixte (arheologie, istorie, etnografie), piese ce vor face apoi parte din patrimoniul fostului Muzeu Regional Pitești (1955) și al actualului Muzeu Județean Argeș.

Peste numai doi ani, în septembrie 1930, în capitala județului Muscel, orașul Câmpulung, o mână de intelectuali încearcă să pună bazele unui **muzeu județean**, organizat ca instituție de sine stătătoare și având mai multe „secțiuni“, printre care este menționată și „Secția etnografică – sub conducerea

¹ Corina Nicolescu, *Muzeologie generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 35.

² *Statutul Ateneului Popular „Ionescu - Gion“ Pitești*, Pitești, Tipografia „Artistica“ P. Mitu, 1929, p. 6.

³ *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938, p. 37, 652.

⁴ Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale (în continuare se va prescurta D.J.A.A.N.), fond Primăria Orașului Pitești, dosar 13 / 1946, f. 38.

domnului Mihai Ionescu, Niculescu Bugheanu, domnul Antonescu, domnul Ionescu Berechet și Alex. Popescu⁵.

Parcurgând cu atenție textul procesului-verbal din 9 decembrie 1930 – încheiat cu prilejul convocării primei ședințe operative a Comitetului de conducere – singurul document care relatează mai pe larg despre proiectul și structura muzeului câmpulungean (instituție aflată în cea de-a doua etapă a evoluției sale, după începuturile din 1889), vom constata că, deși pornește la drum fără nici un patrimoniu de bază și lipsit de local propriu, noul muzeu este structurat sau, mai bine zis, „risipit“ în prea multe secțiuni (vreo 9 la număr), unele dintre ele cu totul „artificiale“ și nepotrivite pentru etapa respectivă de dezvoltare a instituției muzeale în țara noastră⁶. Este totuși demnă de reținut ideea organizatorilor, nematurizată încă, de a realiza un asemenea „complex muzeal“ cum l-am putea denumi azi.

Se poate observa apoi un anumit „amatorism“ pe care-l promovează membrii Comitetului de conducere, în majoritate cadre didactice, care văd realizarea unor obiective mai ample numai bazându-se pe sprijinul nemijlocit al elevilor, studenților, învățătorilor și preoților, ceea ce ne duce cu gândul la metoda chestionarelor, utilizată de reprezentanții „romantismului“ în cercetarea etnografică și folclorică de la sfârșitul secolului trecut: B.P. Hașdeu, N. Densușianu, Sim. Fl. Marian.

Dar, în contrapondere, sunt de subliniat propunerile privind efectuarea de „interogări etnografice“ și de „studii sociologice“ la sate⁷, ultimele fiind desigur o influență a intensei activități desfășurată de reprezentanții Școlii sociologice de la București, sub conducerea lui Dimitrie Gusti, în campaniile „monografiilor sociologice“, începute încă din 1925.

Interesante sunt și intențiile privind înregistrarea cu mijloace moderne (foto-film) a unor aspecte etnografice sau folclorice, ca și întocmirea unor „cataloge de muzeu“ sau inițiativa studierii documentelor istorice, a vechilor acte de proprietate, a inscripțiilor medievale de pe cruci etc.

Oricum, se pare că timp de doi ani nu s-a realizat prea mare lucru, așa că în 1932 problema se reia, muzeul fiind gândit de această dată într-o altă formulă, mai simplificată, în care **secțiunea etnografică** este din nou menționată iar numele pe care trebuia să-l poarte viitoarea instituție muzeală era „PROFESOR NICOLAE IORGA“⁸.

Secția etnografică, din cadrul așa-numitului **muzeu istorico-etnografic județean**, avea ca prim obiectiv întocmirea monografiilor pentru toate satele și comunele județului Muscel, acțiune care urma să fie realizată cu concursul

⁵ Idem, fond Prefectura Județului Mușcel, dosar 224 / 1930, f. 8-9 (sublinierea noastră).

⁶ Ibidem, f. 18-19.

⁷ Ibidem.

⁸ D.J.A.A.N., fond Prefect. Muscel, dosar 147 / 1932 - 1933, f. 1 (subl. ns.).

nemijlocit al învățătorilor și preoților din mediul rural⁹. Dar toate aceste intenții, proiecte sau preocupări nu au dus, până la urmă, la realizarea scopului final: constituirea muzeului ca instituție de sine stătătoare.

O nouă tentativă (a patra) avea să se adauge, în octombrie 1936, încercărilor de a împlini acest deziderat. Dar nici ea nu va avea mai mulți sorți de izbândă¹⁰.

Modul concret cum a fost gândit și realizat muzeul câmpulungean în această etapă nu ne este cunoscut. Dar se pare că nici de astă dată inițiativa organizatorilor nu a mers mai departe de enunțarea bunelor intenții, deoarece în documentele și lucrările ulterioare anului 1936 nu este menționat muzeul cu pricina, ci alte colecții muzeale. Astfel, volumul II din „Enciclopedia României“, apărut în anul 1938, precizează că în Câmpulung se află Muzeul „Fundeni“, adăpostit în biserica cu același nume, monument istoric din secolul al XVI-lea¹¹, iar Ioan Răuțescu, în monografia orașului (tipărită în 1943) ne dă câteva detalii interesante despre colecțiile muzeale existente atunci, precum și despre cele dispărute cu ani în urmă¹².

Cert este că nici una dintre acestea nu avea profil etnografic și reprezentau, în cele mai multe cazuri, nuclee de colecții mixte (arheologie, numismatică, documente și inscripții medievale, carte veche, artă religioasă, artă plastică etc.). Răuțescu își încheie prezentarea visând și el la împlinirea vechiului proiect: „Un muzeu central la Prefectură sau în alt local, care să cuprindă și numai o parte din obiectele de mai sus, ar fi de cel mai mare folos și un admirabil mijloc educativ, nu numai pentru orașeni, ci și pentru orice alt vizitator“¹³. Dar muzeul câmpulungean, ca instituție oficială, cu statut de sine stătător, va fi creat și va începe să funcționeze ca atare abia în anul 1951. Este de fapt **Muzeul Municipal** de astăzi, aflat la capătul unei sinuoase evoluții în a V-a etapă a „renașterii“ sale.

Cel de-al patrulea deceniu al secolului nostru reprezintă, pentru zona de care ne ocupăm, perioada de constituire a unor puternice muzee sătești (apărute în localități mai dezvoltate din punct de vedere social-economic) și de înfîrșire a unor colecții muzeale în școlile urbane.

Astfel, **Muzeul comunei Topoloveni** trebuie să fi existat înainte de 1939, deoarece în acest an scotea la șapirograf lucrarea „Planuri vechi ale moșiei Topoloveni sau Goleștii Badii 1939“ iar, anterior, edita o foaie volantă în care arăta, printre altele: „Localul este proprietatea Cooperativei Înfrățirea. Formarea și administrarea muzeului aparțin Cooperativei Casa Sănătății Topoloveni.

⁹ *Ibidem*, f. 21-23 (subl. ns.).

¹⁰ *Idem*, dosar 168 / 1936, f. 6-11.

¹¹ *Enciclopedia României*, vol. II, Buc., 1938, p. 296, 592, 593.

¹² Ioan Răuțescu, *Câmpulung Muscel. Monografie Istorică*, Câmpulung, 1943, p. 234-237.

¹³ *Ibidem*, p. 237.

Scopul muzeului este oglindirea vieții satului Topoloveni (cu toate cătunele) în trecutul său istoric, în posibilitățile și disponibilitățile sale de prezent și viitor¹⁴. Muzeul avea colecții mixte: geologie, istorie, etnografie.

La 30 noiembrie 1949, „Tatiana C. Popescu, conservatoare a Muzeului satului Topoloveni“, predă 325 de obiecte muzeale președintelui Comitetului Provizoriu al Sfatului Popular al comunei Topoloveni¹⁵.

Se pare că acest muzeu a fost desființat după anul 1961¹⁶, pentru că în 1965 o parte din colecțiile sale (cele de etnografie) au fost preluate de Muzeul Golești iar piesele de istorie au intrat în patrimoniul Muzeului Regional Pitești¹⁷.

În comuna Domnești funcționau, în anul 1940, nu mai puțin decât trei muzee. Cel mai vechi era **Muzeul de antichități și obiecte religioase** sau „Muzeul de antichități al Bisericii „Buna Vestire“ din comuna Domnești, județul Muscel, înființat la 6 noiembrie 1938“, așa cum rezultă din memoriul înaintat de prefectura județului, împreună cu inventarul obiectelor deținute, către Comisiunea Monumentelor Istorice, în anul 1940, pentru recunoașterea oficială a muzeului care se va face prin adresa nr. 454 / 1940¹⁸. Muzeul avea clădire proprie și „în scurt timp a putut să-și formeze un tezaur bogat asupra trecutului religios al comunei. Aci se găsesc icoane vechi, cărți sfinte, veșminte prețioase, cruci de piatră, cu o vechime de veacuri“¹⁹.

Cel de-al doilea muzeu a luat ființă în ziua de 25 mai 1939, când s-a constituit „Fundația - Domnești, ca secțiune a Societății „Agricola - Bradul“, cu scopul „de a forma un Muzeu - Arhivă, cu documente scrise asupra istoriei comunei Domnești, precum și de a acorda premii pentru lucrările remarcabile asupra acestei comune.

„Fundația - Domnești“ își are, în sânul Societății „Agricola - Bradul“, construcție proprie și în arhiva ei se află de o vădită importanță pentru istoricii comunei Domnești“²⁰.

Din inițiativa Eforiei „Doamna Basarab“, în ziua de 6 septembrie 1939 a luat ființă **Muzeul istoric al comunei Domnești**. Acesta era instalat în aripa din stânga a clădirii Eforiei, construcție ridicată în anul 1936, la etajul căreia se afla „biblioteca centrală și expoziția cusături și țesături naționale“²¹. Muzeul

¹⁴ Muzeul comunei Topoloveni. Foaie volantă (colecția Complexului Muzeal Golești, documente).

¹⁵ Proces-verbal din 30 nov. 1949 (manuscris, colecția Complexului Muzeal Golești), f. 1.

¹⁶ Arhiva Muzeului Județean Argeș, dosar 4 / 1956-1962, f. 250, 289.

¹⁷ Vasile Novac, *Despre începuturile Muzeului Golești*, în „MUSEUM. Studii și comunicări de istorie și etnografie“, Golești-Argeș, 1974, p. 157-158.

¹⁸ D.J.A.A.N., fond Prefect. Muscel, dosar 132 / 1940, f. 11, 16 (subl. ns.).

¹⁹ Petre Ionescu - Muscel, *Contribuții la istoria comunei Domnești - județul Muscel. Muzeele istorice din Domnești*, Buc., 1940, p. 27.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Petre Ionescu - Muscel, *Istoria veche și nouă a comunei Domnești, județul Muscel*, Buc., 1941, p. 143 (subl. ns.).

avea expoziție permanentă și deținea în colecțiile sale „documente în facsimile, reproduceri după fotografiile vechi și fotografiile noi, care dau o oglindă asupra istoriei vechi și istoriei noi a comunei Domnești”²².

La sfârșitul anului 1963, cea mai mare parte a obiectelor aflate în cele trei muzee se păstra încă, în cadrul unor colecții dispersate, ceea ce determină Comitetul Executiv al Sfatului Popular Domnești să înainteze Muzeului Regional Pitești un memoriu cu privire la înființarea unui muzeu, prin unificarea tuturor colecțiilor, angajându-se să pună la dispoziție pentru aceasta „un local corespunzător, proprietate proprie, care are nevoie de puține amenajări”²³.

Din această inițiativă s-a născut muzeul care funcționează azi în moderna clădire a Casei de Cultură din localitate, muzeu care deține în prezent colecții de istorie, artă feudală, etnografie și artă plastică.

Într-un memoriu privind activitatea Liceului Teoretic de Fete „Mihail și Sevastița” din Pitești, pe anul școlar 1940-1941, se consemnează în dreptul anului 1940: „S-a continuat strângerea materialului etnografic pentru muzeul care a luat ființă la liceul nostru anul trecut” (adică în 1939)²⁴. Iar mai departe, la capitolul „înfăptuiri”, figurează: „**Organizarea unui muzeu etnografic**”²⁵.

Nu știm ce anume componență (structură) vor fi avut colecțiile muzeului respectiv și nici care a fost soarta lor, ulterior înființării, dar presupunem că ele au fost rodul entuziasmului unor cadre didactice care, atrăgând elevele în activitatea pasionantă de depistare, selecție și colectare a pieselor, apoi de etalare a lor în cadrul unei modeste expoziții de etnografie, au intuit un act cu profunde valențe culturale în contextul procesului instructiv-educativ.

Lungul drum de ascensiune pentru constituirea muzeului ce avea să adăpostească mai târziu (1962) cea mai bogată colecție de etnografie din zonele Argeș - Muscel, ca și din întreaga Regiune Pitești, a început se pare în anul 1942²⁶. Spun „se pare”, pentru că intenția autorităților de a organiza un muzeu în incinta fostei așezări feudale a Goleștilor exista încă din 1939. Iată ce ne spune, în acest sens, un document prin care prefectul de Muscel răspunde la ordinul autorităților Ținutului Bucegi, în anul 1940:

„Referindu-ne la ord. circ. nr. 3486, din 1 februarie a.c., avem onoare a vă aduce la cunoștință următoarele:

În Monitorul Oficial nr. 129 din 7 iunie 1939 s-a publicat legea pentru declararea de utilitate publică și în interes cultural național a exproprierii imobilului din comuna Golești, proprietatea moștenitorilor Goleșcu.

²² Idem, *Contribuții ...*, p. 27.

²³ Arhiva Muzeului Județean Argeș, dosar 41 / 1963-1964, f. 111.

²⁴ D.J.A.A.N., fond Liceul Teoretic de Fete „Mihail și Sevastița”, Pitești, dosar 295 / 1940-1941, f. 13.

²⁵ *Ibidem*, f. 182 (subl. ns.).

²⁶ Vasile Novac, *op. cit.*, p. 158.

Acest imobil se compune dintr-un teren în suprafață de 3 ha și 900 mp, împreună cu toate construcțiile aflate pe el.

Exproprierea s-a făcut pe seama Ministerului Cultelor și Artelor – Comisiunea Monumentelor Istorice – **în vederea înființării unui parc și a unui muzeu istoric**²⁷.

În ciuda vremurilor grele și a situației de război, o mână de intelectuali, oameni de suflet și aleasă cultură, în fruntea cărora s-a aflat profesorul George Fotino – autorul unei remarcabile opere științifice închinată vieții și activității Goleștilor –, cu sprijinul material și moral al Institutului Național al Cooperăției, la conducerea căruia se afla pe atunci George Minescu, au reușit să înceapă opera de salvare a monumentelor istorice de la Golești.

La 1 iulie 1942 au început lucrările de restaurare iar în noiembrie 1943 întreaga așezare era refăcută.

Despre restaurarea caselor de la Golești, George Oprescu avea să spună în **Amintirile** sale că „a fost condusă de arhitectul Horia Teodoru, cu înalta sa competență și este din toate punctele de vedere, deosebit de reușită”²⁸.

După terminarea restaurărilor, Institutul Național al Cooperăției a organizat, sub conducerea lui G. Fotino, muzeul numit „Dinicu Golescu” iar în clădirile anexe o școală de contabilitate.

Conform unei situații statistice din anul 1949, muzeul se numea **Golești**, aparținea Coop. Salariaților lui C.O.C., avea 9 săli de expoziție, cu suprafața totală de 265 mp și mai deținea colecții de: ziare vechi, ceramică veche etc., în total 1228 obiecte²⁹.

De la această situație patrimonială modestă, la care se vor adăuga bogatele colecții adunate prin munca și strădania muzeografilor și cercetătorilor de mai târziu, va porni muzeul care, la 14.01.1962, își va deschide *prima secție de etnografie* din istoria sa³⁰.

²⁷ D.J.A.A.N., fond Prefect. Muscel, dosar 132 / 1940, f. 5.

²⁸ Vasile Novac, op. cit., p. 163.

²⁹ Arhiva Muzeului Județean Argeș, dosar 1 / 1948-1961, f. 12v.

³⁰ *Ibidem*, f. 223.